

De schoolmoestuin doorheen het jaar

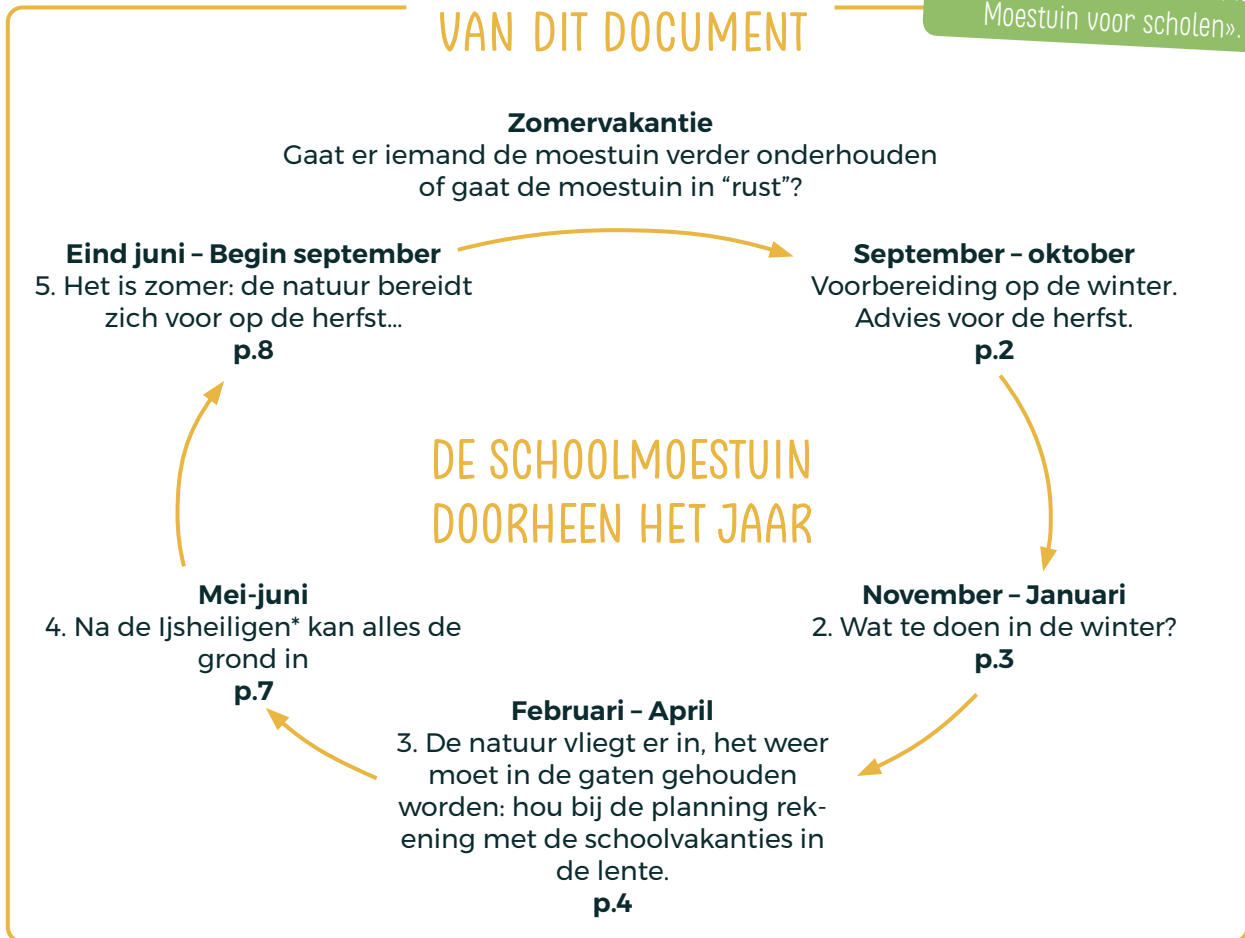
Tuinieren is geen exacte wetenschap. De natuur en zijn ritme worden best geobserveerd in de loop van de seizoenen en zelfs jaren.

De bedoeling van dit document is jou een houvast te geven bij het opvolgen van een moestuin. De informatie die we geven is pertinent voor zowel moestuinen in volle grond als in bakken. We gaan niet in op details. Toch heeft elke plant zijn «eigen manier» van telen. Meer gedetailleerde informatie hierover vind je terug in onze groentefiches en onderaan elk tekstblok worden de meest relevante documenten opgelijst.

ORGANISATIE VAN DIT DOCUMENT

De betekenis van de woorden met een asterisk vind je in onze Woordenschatlijst, rubriek «Downloadbaar materiaal - Moestuin voor scholen».

1. VOORBEREIDING OP DE WINTER. ADVIES VOOR DE HERFST

De voorbereiding op de winter start tijdens het begin van het nieuwe schooljaar in september/oktober. Wanneer de kastanjes op je hoofd vallen in het bos, is het overduidelijk... Het is herfst! Het is mogelijk om nog enkele teelten op te starten voor de winter er aankomt.

Onderhoud van de bodem : in de natuur ligt de grond nooit bloot!

Met de loop van de tijd installeert het bodemleven zich. Deze moet gevoed en beschermd worden om te overleven. Bodembedekking helpt niet enkel het bodemleven in stand te houden maar beperkt ook de impact van neerslag op de structuur van de bodem en beschermt de aanwezige teelten ook tegen de koude in de winter. Tijdens de winter is het altijd een goed idee om voor bodembedekking te zorgen.

Hoe doe je dat ?

- **Laat de teelten staan** : indien je groentjes hebt staan en de spinazie, veldsla en postelein groeien uitbundig, is er geen vuiltje aan de lucht.
- **Een perceel met groenten bezetten**: zie punt 2 hieronder.
- **Groenbemesters* zaaien** : wanneer je op tijd start (al in juli of in september - oktober), kan je ook enkele «groenbemesters» zaaien.
- **Bedek de bodem** : je bent te laat om groenbemesters te zaaien? Geen paniek, je kan nog altijd dode bladeren, stro,... gebruiken om de onbezette percelen te bedekken. De bezette percelen kunnen ook bedekt worden door het strooisels rond te voet van de groenten te schikken. Je legt best een dikke laag van 15 à 20 cm dik.

Wat kunnen we zaaien/planten? En tot wanneer?

- **Ui, sjalot, look** : planten van oktober tot november. De uien en sjalotten kunnen last hebben bij een te strenge winter maar nemen een mooie voorsprong tijdens een zachte winter. Waag dus je kans! Voor de look dien je wintervariëteiten te gebruiken.
- **Tuinbonen** : zaaien in november. Ze beginnen te groeien voor de winter en nemen even een pauze tijdens de koudste periodes en herbeginnen te groeien op het einde van de winter. Hierdoor hebben ze een kleine voorsprong.
- **Andere groenten** : te zaaien op het einde van de zomer en begin van de herfst: winterpostelein (tot september), veldsla (tot midden september), kervel (tot eind september), winter snijsla (tot midden oktober), radijs (tot midden oktober), winterspinazie (tot eind oktober).
- **Groenten om te planten** (koop plantgoed): witte kool (tot eind oktober).

Tuinbonen

Wat moet je oogsten voor de eerste vorst (november) en wat kan buiten blijven staan?

- **Plukken - Oogsten** : courgette, paprika, tomaat (reeds in september), biet, selder, wortel, raap, snijbiet, andijvie, groenlof.
 - **Laten staan** : haverwortel, pastinaak, kool, winterprei, winterspinazie, aardpeer,...
- Opgelet ! Tijdens vorst is oogsten niet evident, anticipeer dus op tijd!**

OM VERDER TE GAAN

www.tournesol-zonnebloem.be >Downloadbaar materiaal>Moestuin>Moestuin voor scholen

Hfst.1 De bodem - In de herfst

Hfst.3 Teelttechnieken - Oogsten en bewaren om te zaaien of te herplanten

Hfst.3 Teelttechnieken - Oogsten en bewaren om op te eten

Hfst.4 Te doen per seizoen - De herfst

Hfst.6 Groenten in de kijker - Sjalot en ui / Look / Tuinboon / Veldsla en winter sla / Prei

Hfst.10 Bijlagen - Nuttige adressen voor de moestuin

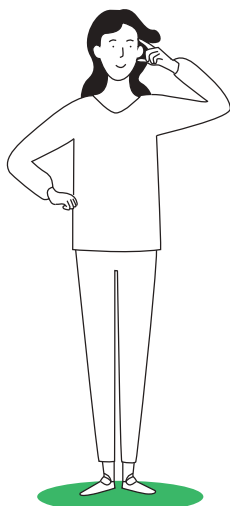
2. WAT TE DOEN IN DE WINTER?

Het is winter. Er is weinig warmte en licht... Maar op de eerste dag van de winter worden de dagen alweer langer!

Maak van deze rustige tijd gebruik om gereedschap en andere spullen te herstellen of te onderhouden, of om boeken over het onderwerp te lezen.

Een moestuinplan en kalender opstellen

- Dit is het moment om de komende seizoenen in te plannen : we raden aan dit zo precies mogelijk te doen. Afhankelijk van de gewassen kunnen sommige percelen twee keer of zelfs meer geoogst worden.
Opgelet ! Dit plan moet met meerdere criteria rekening houden : lichtinval op de standplaats, grootte van de planten (om te vermijden dat planten anderen overschaduwden), ruimte die een plant nodig heeft,... Wij raden ook wisselteelt aan.
- **Maak een lijst van zaden en planten** : je moet op tijd een bestelling plaatsen.
- Een tip : noteer in **een schrift per jaar (en per seizoen)** wat je doet in de moestuin en wat je nodig hebt.

MOESTUIN INRICHTEN

ONZE MOESTUIN INRICHTEN

1ste stap: gewassen kiezen
Kies op basis van de zaai- en plantkalender, 9 gewassen die je graag zou kweken.

GROENTE	ZAAI/ PLANTEN	OOGSTEN

idelen van de gewassen inkaarten, positioneer jouw groenten in de bak ritten per vierkant. twee kaarten met dezelfde kleur (plantenfamilie) naast elkaar. associaties gunstig zijn of beter te vermijden. («Combinatietabel»)

van gewassen groenten door nieuwe gewassen. hetzelfde gewas twee keer na elkaar. een kaarten met dezelfde kleur op elkaar te laten volgen (plantenfamilie) of met hetzelfde symbool (wortel-, blad-, wassen, peulvruchten of groenbesters).

0251 Tournesol - Zonnebloem vzw
Bosuil • Tel: 02 675 37 30 • Fax: 02 660 53 38 • www.tournesol-zonnebloem.be

0251 Tournesol - Zonnebloem vzw
Bosuil • Tel: 02 675 37 30 • Fax: 02 660 53 38 • www.tournesol-zonnebloem.be

Observeer de komst van de lente

De lente schiet soms snel uit de startblokken. De bomen zien er hetzelfde uit maar de knoppen worden dikker en sommigen ontluiken al. De natuur is een betere gids dan vaste data als het aankomt op het ritme van de seizoenen.

We raden dus sterk aan elk jaar de natuur te observeren tussen februari en juni.

Experimenteer en bezoek met de leerlingen

Kweek witloof of paddenstoelen in de klas, bezoek een landbouwer, zaden-bieb of doe experimenten met het kiemen van zaden.

→ OM VERDER TE GAAN

www.tournesol-zonnebloem.be >Downloadbaar materiaal>Moestuin>Moestuin voor scholen

Hfst.1 De bodem - In de winter

Hfst.2 Organisatie van de moestuin - Wisselteelt

Hfst.3 Teelttechnieken - Groenbemesters

Hfst.4 Te doen per seizoen - Zaai-en plantkalender

Hfst.4 Te doen per seizoen - De moestuin winterklaar maken

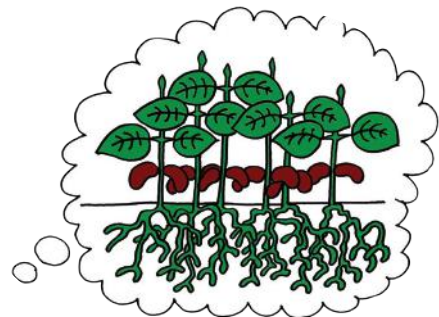
Hfst.10 Bijlagen - Nuttige adressen voor de moestuin

3. HET BEGIN VAN DE LENTE

Vanaf midden februari en maart/april : de dagen worden snel langer

De percelen klaarleggen

- Indien nodig: **wied* het onkruid**. Er is competitie tussen planten voor ruimte want de wortels van de planten kunnen niet tegelijkertijd op dezelfde plek groeien. Andere planten groeien dan weer sneller dan andere en kunnen zo onze groente overschaduwen. Voor uien bijvoorbeeld, zorgen de omliggende planten voor een te hoge vochtigheid die op zijn beurt voor rot kan zorgen.
- **Bereid de bodem voor**: Afhankelijk van wat je wil kweken, kan het nodig zijn om de bodem te verrijken, bijvoorbeeld met compost, want sommige planten hebben een voedselrijke bodem nodig.

Voorzaaien in de klas

Sommige planten kunnen niet tegen de koude en/of hebben veel tijd nodig om te groeien (bijvoorbeeld tomaten). **Deze planten worden in de klas gezaaid.**

- **Zaai de zaadjes in kleine potjes** volgens de aanwijzingen op het zakje. Van zodra de zaadjes beginnen te kiemen zet ze voor een goed verlicht raam.
- **Opgelet !** Indien je planten te vroeg zaait, kunnen ze door gebrek aan licht fileren*. Ze maken dan lange, dunne en zwakke stengels. Om dit te vermijden, **volg de data en instructies op het zakje**. Plaats plantjes die beginnen te fileren in een koelere en in een ruimte die beter verlicht wordt.
- Planten worden in volle grond gezet **na de IJsheiligen* (15 mei)**.

Zaaien in volle grond

Heel veel planten kunnen meteen in volle grond gezaaid worden. Technisch gezien is dit het gemakkelijkste om mee te beginnen.

- Volg de aanwijzingen op de verpakking van elke plant: Op de zakjes staat aangeduid wanneer en hoe je moet zaaien. Sommige planten (met kleine zaden) worden te dicht op elkaar gezaaid (bijvoorbeeld wortel). Je moet daarna uitdunnen* (enkele plantjes uittrekken). Tip: Om dit te vermijden, kan je de zaadjes mengen met zand voor een betere spreiding van de plantjes.
- Je kan de zaden in volle grond beschermen tegen predatie en vorst door een winterdoek* over de grond te leggen. Van zodra de zaden beginnen te kiemen, verwijder je deze doek zodat de plantjes kunnen groeien in volle zonlicht.

Observeer de jonge kiemplantjes – schoffelen* en wieden*

Als er één sleutelwoord is, is dat regelmaat. Zoals hierboven beschreven treden onze groenten in concurrentie met andere planten die van nature verschijnen. Sommige planten groeien sneller dan andere.

Het is dus belangrijk om regelmatig te schoffelen of ongewenste plantjes met de hand te verwijderen. Verwijder deze plantjes met wortel en al, anders staan ze er de volgende dag terug. Laat ze ook niet op de grond liggen want dan kunnen ze terug groeien. Door regelmatig te gaan kijken, kan je op tijd ingrijpen voor het over je hoofd groeit.

Een andere tip is om de wegen tussen de percelen goed te onderhouden.

Opgelet! Om te vermijden dat je jonge groentjes uittrekt, is het belangrijk om elk gezaaid rijtje goed aan te duiden.

Slakken, daarvoor wil je passen.

Ook hier is het sleutelwoord, REGELMAAT. Hoewel slakken een belangrijke rol spelen in de natuur en in de moestuin, kunnen ze onder bepaalde omstandigheden te abundant worden. Zeker wanneer er geen ander lekker groen in de buurt is, kan dit problemen opleveren. Een slak kan tot 100 meter afleggen op één nacht.

- De enigste efficiënte methode is **om de slakken regelmatig te verwijderen**. Het ideale moment is bij valavond. Dit is echter niet altijd haalbaar in de schoolmoestuin. Het begin van de schooldag is een goed alternatief, zeker als het nog vochtig is. De slakken kunnen in een bokaal of potje verzameld worden en in een park in de buurt terug worden vrijgelaten.
- De meest gevoelige en **jonge plantjes kan je ook beschermen** door bijvoorbeeld een 5 liter fles over het plantje te zetten. Maak enkele gaatjes in de dop zodat de plant kan ademen. Let wel op dat je geen slak opsluit in de fles.

Andere vijanden van de moestuin: ziektes en plagen

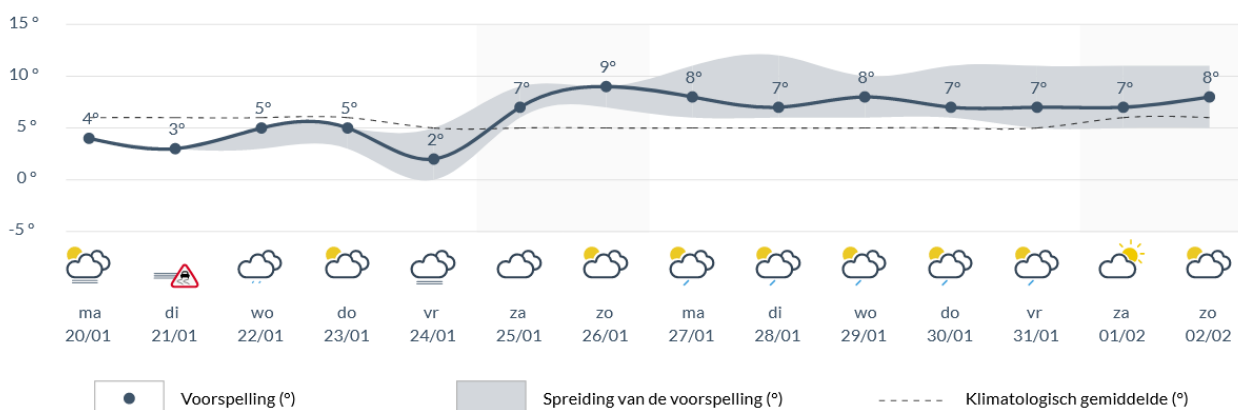
We herhalen het nog een keer **REGELMAAT!** We raden aan om regelmatig te gaan kijken zodat je snel het probleem opmerkt. Dit is vaak het moeilijkste : identificeren wat er aan de hand is en wat/wie het probleem veroorzaakt: is het een ziekte, een dier,... welke ziekte, welke belager ? Een juiste identificatie reikt vaak al de oplossing aan. Over het algemeen kunnen we stellen dat ::

- **voor plagen in de moestuin** : voor vogels, is het voldoende om de jonge planten met een doek of vogelnet te beschermen. Later kan je ook stokken tussen de planten zetten (dit helpt ook tegen poep van de kat). Voor knaagdieren bestaan er life-trap vallen maar hier is ook regelmatige observatie nodig (om de val te verzetten of de wortelgewassen tijdig te oogsten bij vraatschade).
- **voor ziektes** : het eerste dat je moet doen, is het aangetaste deel verwijderen zodat de ziekte zich niet kan verspreiden. We raden af om pesticiden te gebruiken want zij hebben een grote, negatieve impact op het leefmilieu en onze gezondheid. Volgende tips kunnen helpen om ziektes en parasieten te vermijden/ te limiteren :
 - zorg voor diversiteit (dit zorgt voor natuurlijke barrières) ;
 - hou rekening met teeltassociaties (sommige planten 'beschermen' andere planten) ;
 - Respecteer de zaai en plantafstanden ;
 - natuurlijke selectie van de meest resistente soorten en variëteiten (recupereer hun zaden om te zaaien) ;
 - doe aan wisselteelt ;
 - help de vijanden van belagers in de moestuin ;
 - begiet de planten met mate. Begiet aan de voet van de groenten en vermijd dat de bladeren nat worden. Te veel water geven is meestal ook niet goed (beperkte wortelgroei) en kan ook rot of meeldauw veroorzaken (bijvoorbeeld ui en tomaat in de zomer) ;
 - en vooral, wees niet maniakaal. Herinner jezelf er tijdig aan waarom je tuint :)

Volg het weer

In deze periode is het interessant om regelmatig de weersvoorspellingen te controleren (vooral voor het opvolgen van neerslag en vorst). In functie van de voorspellingen kan het zaaien en herplanten in volle grond vertraging oplopen of juist eerder op het jaar gebeuren. Opgelet, voor half mei kan het nog altijd vriezen!

Maximum temperatuur

OM VERDER TE GAAN

www.tournesol-zonnebloem.be >Downloadbaar materiaal>Moestuin>Moestuin voor scholen

Hfst.1 De bodem - In de lente

Hfst.3 Teelttechnieken - De grond voorbereiden

Hfst.3 Teelttechnieken - Zaaien

Hfst.3 Teelttechnieken - Biologische bestrijding

Hfst.4 Te doen per seizoen - De vroege lente

Hfst.4 Te doen per seizoen - De lente

Hfst.6 Groenten in de kijker - Wortel / Sjalot en ui / Look / Tomaat / Aardappel / Prei / Erwt / Tuinboon

4. NA DE IJSHEILIGEN* KAN ALLES DE GROND IN

Na half mei is het risico op vorst quasi onbestaande. Er zijn veel lichturen, het is warm en de natuur bruist van de energie!

Herplanten in volle grond

De plantjes die binnen zijn voorgezaaid en/of de plantjes die werden gekocht (bijvoorbeeld na een mislukking of uit gemak) kunnen nu buiten in volle grond worden geplant.

Onkruid wieden

Regelmaat is nog steeds het sleutelwoord. Zeker als je afwezig ben geweest na een vakantie of lang weekend.

Volg het weer

De weersvoorspellingen zijn nu vooral belangrijk om periodes van droogte te voorspellen. Een watertekort kan voor problemen zorgen bij jonge planten. Tijdens droogtes volstaat het om kiemplanten (plantjes die juist gezaaid zijn) en planten die nog niet lang herplant zijn, regelmatig te begieten. Begiet zeker niet te veel, zolang de plantjes geen tekenen vertonen van waterstress, is het niet nodig om water te geven.

De eerste oogst en mulching*

In deze periode zie je de eerste resultaten. Bij het oogsten, raden we je aan alle delen van de plant die jullie niet interesseren (stengel, bladeren,...), te laten liggen. Dit heet «mulching»*. Hierdoor zorg je ervoor dat de bodem niet bloot komt te liggen en geef je een deel van de voedingsstoffen terug aan de aarde.

Een tweede teelt opstarten op de vrijgekomen percelen

Zoals reeds gezegd, kan je de bodem best niet onbedekt laten. Als je op een perceel alles hebt geoogst, kan je een tweede teelt opstarten.

OM VERDER TE GAAN

www.tournesol-zonnebloem.be >Downloadbaar materiaal>Moestuin>Moestuin voor scholen

Hfst.1 De bodem - In de lente

Hfst.3 Teelttechnieken - Zaaien

Hfst.3 Teelttechnieken - Uitplanten en verspenen

Hfst.3 Teelttechnieken - Groenbemesters

Hfst.4 Te doen per seizoen - In mei en juni

Hfst.6 Groenten in de kijker - Kalebas, pompoen en courgetten / Boon / Kool / Tomaat / ...

5. HET IS ZOMER: DE NATUUR BEREIDT ZICH VOOR OP DE HERFST...

En ja, de dagen worden al korter vanaf 21 juni. Wij merken het nauwelijks maar de natuur bereidt zich al voor op de herfst.

Oogst en de zomervakantie

Zoals hierboven reeds beschreven, raden we aan alle delen van de plant die je niet nodig hebt bij het oogsten, te laten liggen op de bodem. De percelen die leeg komen te staan, kan je inzaaien met een groenbemester.

Phacelia

Bodembedekking

Het weer volgen en begieten

In de zomer is het risico op watertekort zeer groot. Vooral jonge planten zijn gevoelig maar ook groenten waarvan we de vruchten willen oogsten zijn gevoelig. Droogte kan een invloed hebben op hun kwaliteit. En wanneer er na een periode van droogte een fikse regenbui volgt, kunnen vruchten openspringen. Toch geldt hier ook dezelfde aanbeveling: begiet niet te veel, zolang de planten geen tekenen van droogtestress tonen, is het niet nodig om overvloedig te begieten.

Onderhoud van de percelen

Laat de bodem niet onbedekt.

De percelen waarop groenten staan, worden best onderhouden tijdens de zomervakantie: begieten, onkruid wieden*, identificatie van ziektes of plagen,... en oogsten natuurlijk! Percelen zonder groenten worden schoon gemaakt en ingezaaid met groenbemesters.

OM VERDER TE GAAN

www.tournesol-zonnebloem.be > Downloadbaar materiaal > Moestuin > Moestuin voor scholen

Hfst.1 De bodem - In de zomer

Hfst.3 Teelttechnieken - Waterbeheer

Hfst.4 Te doen per seizoen - Net voor en in de zomervakantie